

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Rozvoj prosociálního chování v mateřské škole

Vypracovala: Veronika Rejžková

Vedoucí práce: Mgr. Eva Svobodová

České Budějovice 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 30. června 2020

Veronika Rejžková

Poděkování

Ráda bych poděkovala především mojí vedoucí bakalářské práce Paní Mgr. Evě Svobodové za její ochotu pomoci.

Abstrakt

Tématem bakalářské práce je rozvoj prosociálního chování v mateřských školách. V teorii se zabývám otázkou, co je prosociální chování, a uvádím pojmy, které s ním souvisí. Zajímají mě také metody, které nám pomůžou chování rozvíjet, stejně jako doba, kdy se začíná rozvíjet v dítěti. Zmiňuji také, jak prosociální chování souvisí s empatií a s emoční inteligencí, a zaměřuji se i na normy chování a pravidla v mateřské škole. V praktické části se pomocí projektu zabývám rozvojem prosociálního chování v mateřské škole. Součástí je třídní vzdělávací program s prosociálními metodami. Nejvíce jsem využila hry, kde se děti učí poznávat vrstevníky, a hry s tělesným kontaktem. Výsledkem mého projektu je velký pokrok, jehož děti dosáhly v oblasti společné spolupráce a tolerování druhých dětí. Zřetelně bylo znát, že si více pomáhají a vzájemně se respektují.

Klíčová slova

Prosociální chování, vzdělávání, mateřská škola, hra

Abstract

This bachelor thesis deals with an issue of the prosocial behaviour development in kindergartens. The theoretical part deals with an introduction of prosocial behaviour and relating concepts are presented. Furthermore, also methods enable to develop behaviour as well as a period of its development in a child are presented. This part of the thesis also explains how is prosocial behaviour related to empathy and emotional intelligence and is focused on the norms of behaviour and rules in the kindergarten. The practical part is based on a project through which a development of prosocial behaviour in the kindergarten is surveyed. This part also includes a class educational program with prosocial methods. The games in which children learn to recognise their peers, as well as games containing physical contacts were used most frequently. The result of this project is a big progress which the children achieved in the field of mutual cooperation and tolerance with and of other children. It was clearly obvious that they helped and respected each other more.

Key words

Prosocial behaviour, education, kindergarten, game

OBSAH

ÚVOD	0
1 PROSOCIÁLNÍHO CHOVÁNÍ	- 6 -
1.1 Pojetí prosociálního chování	- 6 -
1.2 Typy prosociálního chování	- 7 -
1.3 Historie prosociálního chování	- 8 -
1.4. Altruismus	- 9 -
1.5 Altruismus a jeho vymezení.....	- 9 -
1.6 Psychologické pojetí altruismu	- 9 -
1.7 Kooperace a pomáhání	- 11 -
2 ROZVOJ PROSOCIÁLNÍHO CHOVÁNÍ VE VÝVOJI DÍTĚTE	- 12 -
2.1 Kojenec	- 12 -
2.2 Batole	- 12 -
2.3 Předškolní a mladší školní věk	- 12 -
2.4 R. Cialdiniho model socializace.....	- 13 -
2.5 D. Bar-Tala kognitivní učební model.....	- 13 -
3 PROSOCIÁLNÍ CHOVÁNÍ V MŠ.....	- 14 -
3.1 Normy a pravidla chování v MŠ.....	- 14 -
3.2 Hra	- 15 -
3.3 Co ovlivňuje prosociální chování v MŠ.....	- 15 -
3.4 RVP a prosociální vzdělávání.....	- 17 -
4 EMPATIE	- 19 -
4.1 Terminologie empatie	- 19 -
4.2 Emocionální koncepce empatie.....	- 20 -
4.3 Kognitivní koncepce empatie	- 20 -
4.4 Empatie a prosociální chování.....	- 20 -
4.5 Emoční inteligence.....	Chyba! Záložka není definována.
5 PRAKTICKÁ ČÁST.....	- 22 -
5.1 Cíl práce.....	- 22 -
5.2 TVP.....	- 23 -

5.3	Integrované bloky	- 27 -
5.4	Evaluace projektu	Chyba! Záložka není definována.
ZÁVĚR.....		- 47 -
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ		- 48 -

ÚVOD

Pojem prosociální chování jsem zaslechla až při hodinách na Pedagogické fakultě JČU. Zaujal mě natolik, že jsem chtěla o něm zjistit více podrobností. Už jenom vědět, co znamená prosociálnost a co to pro mě jako pedagoga znamená. Proto jsem si také vybrala téma rozvoj prosociálního chování v mateřské škole. Toto téma se pro mě stalo inspirací pro rozvoj prosociálního chování dětí. Byla jsem zvědavá, jak budou děti reagovat, protože do té doby na prosociální hry nebyly zvyklé. Naučila jsem se spoustu nových prosociálních her a aktivit a chtěla jsem poznat, jak dětem pomoci v jejich chování a jak je podpořit. Byla to pro mě inspirace jako pro učitelku mateřské školy.

1 PROSOCIÁLNÍHO CHOVÁNÍ

1.1 Pojetí prosociálního chování

Vymežíme si pojem prosociálnost. Podle Svobodové „*se vyznačuje pozitivním sociálním chováním, které vede k pomoci druhému člověku či lidem. Tímto chováním člověk nepřináší užitek pouze sobě samému, ale i jiným lidem*“ (Svobodová, 2010, s. 3).

Když si položíme otázku. Co to je pozitivní sociální chování? Už jenom to, že dítě vidí, že vrstevníkovi spadla tužka a ono jde a podá mu ji. Kamarádovi se ztratila hračka a ostatní jdou pomoci. Starší děti pomáhají s oblékáním mladším dětem. Děti se učí především prožitky a tím, co vidí. Vzor paní učitelky by jim měl pomoci k pozitivnímu sociálnímu chování.

Podle Bierhoffa „*prosociální chování jsou činy, které jsou vykonané pro druhou osobu bez zpětné vazby a odměnou je příjemný pocit*“ (Mlčák, 2010, s. 7).

Myslím, že si děti pomáhají, aniž by čekaly odměnu, mají to v sobě. Mají radost a jsou citově naplněny, když pomohou svému vrstevníkovi. A to je ten příjemný pocit.

Podle Eisenbergové „*je prosociální chování jako dobrovolné chování zaměřené na prospěch druhých*“ (Mlčák, 2010, s. 12).

Chování jako takové je dobrovolné. Záleží na osobnosti dítěte a okolnostech. Samo se rozhodne, jestli pomůže, nebo ne. S tím také souvisí normy chování.

Podle Schroedera „*je prosociální chování kategorií, která je nadřazena jinými významově blízkými pojmy. A ty pojmy jsou pomáhání, altruismus a kooperace*“ (Mlčák, 2010, s. 13).

Tyto pojmy si popíšeme podrobněji v dalších kapitolách.

Svobodová (2010) píše o tom, co vede člověka nebo dítě k tomu, aby jednali prosociálně. Abychom pomohli druhému, měli bychom vědět, jak důležitá je empatie, sociální normy, pravidla, morální úsudek a porozumění vnímání a chápání situace z pohledu druhé osoby.

1.2 Typy prosociálního chování

Typologie podle Carla a Randalla

Podle Carla a Randalla je 6 typů prosociálního chování s různou motivací. **Altruistické prosociální chování** představuje dobrovolné pomáhání lidem, motivované primárně zájmem člověka o potřeby a prospěch druhé osoby. Svou motivační roli při něm sehrává soucit (Mlčák, 2010, s. 50). Každý člověk má možnost se rozhodnout, zda pomůže druhému. Proto můžeme říci, že je to dobrovolné chování. Děti ve školce se většinou rozhodnou bez rozmýšlení a pomohou. Dospělí už uvažují, proč by měli pomoci, zda jim to bude prospěšné, zda to nebude nebezpečné.

Ochotné chování znamená pomáhání druhým motivované jejich verbální či nonverbální žádostmi, která rezonuje s normami vzájemnosti, spravedlnosti a poctivosti. Může být také s vyšší úrovní morálního usuzování, případně snahou o získání sociálního uznání a schválení (Mlčák, 2010, s. 50). Člověk si osvojuje normy a pravidla od dětství, a to především v rodině a v mateřské škole. Podle toho pak reaguje na problémové situace. Zároveň se rozhoduje v situaci, kdy by měl pomoci druhému. Roli hraje i osobnost člověka.

Emocionální prosociální chování označuje pomoc v emocionálně vypjatých situacích, ale i vysokou úroveň vzrušení a osobního distresu. Emocionální prosociální chování je motivováno empatií jak kognitivní, tak afektivní (Mlčák, 2010, s. 50).

Veřejné prosociální chování se realizuje za účasti publika. Pravděpodobně je zčásti motivuje přání získat respekt druhých (Mlčák, 2010, s. 50).

Anonymní prosociální chování je vykonáváno, aniž by pomáhající člověk věděl, komu pomáhá. Motivace tohoto chování je většinou spojována s pozitivně prožívanými pocity. Vyplývá to z faktu, že člověk vykonal dobrý skutek (Mlčák, 2010, s. 51). Sem by mohly patřit různé nadace. Pomáháme někomu, ale nevíme komu. Máme z toho příjemný pocit.

Prosociální chování v naléhavé situaci se vztahuje na pomoc lidem, kteří se nacházejí v krizových či jiných typech nouzových situací, kdy je nutný rychlý zásah (Mlčák, 2010, s. 51).

1.3 Historie prosociálního chování

Termín prosociální chování patrně použili v roce 1967 Rosenhan, White, Bryan a Test (Mlčák, 2010, s. 13). Původně byla pomoc druhému chápána jako kulturou velice žádoucí. Někteří vědci se domnívali, že se předává geneticky. Jiní se domnívali, že záleží na teorii učení. Pojem, který se dříve užíval pro pomoc druhým, znamenal normu sociální odpovědnosti, u které se předpokládalo, že lidé budou pomáhat slabším.

Postupem času se usoudilo, že k rozvoji prosociálního chování pomáhá rodina a největším vzorem pro děti jsou rodiče.

Dnes se dá říct, že prosociální chování se rozvíjí prostřednictvím rodiny, mateřské školy a školy. Člověk se ale učí celý život svými prožitky, činy a chybami.

1.4 ALTRUISMUS

1.5 Altruismus a jeho vymezení

Při vymezování altruismu se většina autorů shoduje na tom, že jde o „dobrovolné nezištné chování“, kde je pomoc poskytnuta druhému bez očekávání materiálního či jiného zisku. Existují čtyři znaky altruismu, a to jsou dobrovolnost, užitek pro partnera, nezištnost a obětování vlastních nákladů (Mlčák, 2010, s. 16). Podle Svobodové je *„altruismus vyšší forma prosociálního jednání, který můžeme vnímat jako tendenci jednat tak, aby se zlepšila celková pohoda jiné osoby, přičemž chování nepřináší aktérovi žádný zjevný prospěch, ale často od něj vyžaduje určitou oběť“* (Svobodová, 2010, s. 2) Další vymezení altruismu je podle Nakonečného, který napsal, že *„dalším termínem, kterým se označuje prosociální chování. Altruismus může, ale nemusí mít nutně znak pohotovosti zřici se vlastního dobra ve prospěch jiné osoby nebo celé skupiny osob. Nemusí taktéž souviset s obětí“* (Nakonečný, 2009, s. 221).

Rozdíly mezi altruismem a prosociálním chováním nejdou lehce určit, a proto je pojem altruismus často používán jako náhradní slovo za prosociální chování.

1.6 Psychologické pojetí altruismu

Většina psychologů interpretuje zjevný altruismus v termínech cena-prospěch a předpokládají, že se jedinci učí konat tyto činy, které jsou oceňovány, a vyhýbat se těm, které nejsou (Mlčák, 2010, s. 43).

Jiní psychologové sledovali druhou možnost navrženou Darwinem, podle níž díky mateřské lásce a díky soucitu nabízí přirozený výběr vědecký základ pro altruismus (Mlčák, 2010, s. 43). S podobným názorem souhlasil i McDougall. Za největší a nejsilnější pud považoval právě rodičovský. Základem byla empatická emoce.

V knize od Mlčáka (2010) se uvádí, že téma altruismus se objevoval v psychologické literatuře zřídka. Vlna zájmu o altruismus a prosociální chování se objevila až koncem šedesátých let 20. století.

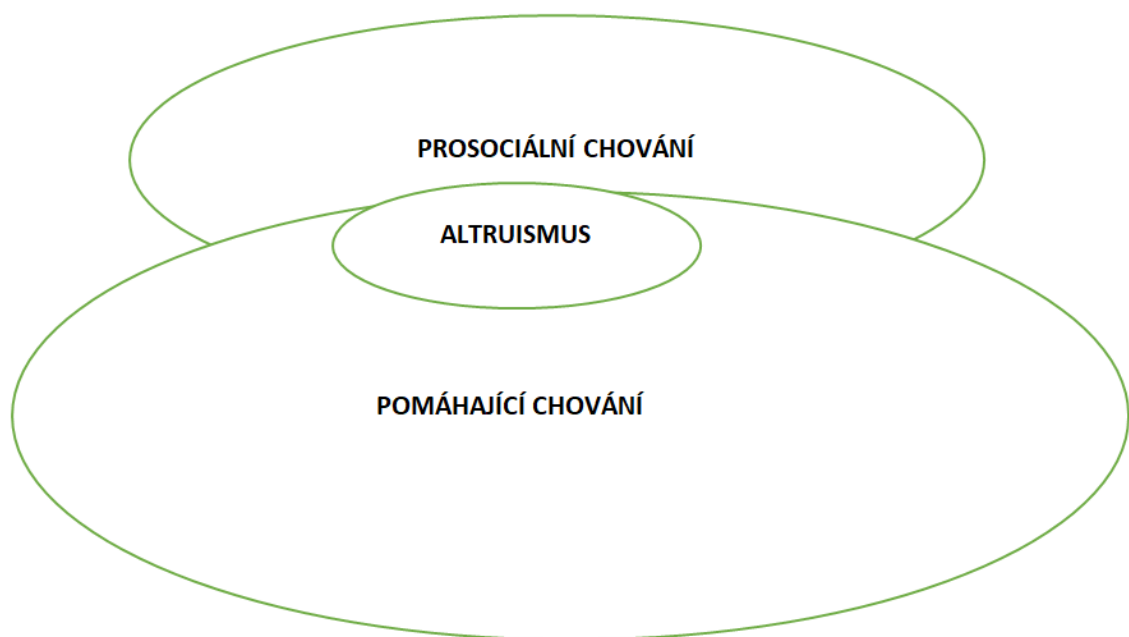
Nejznámější psychologické pojetí altruistické motivace a stejný názor měli Hoffman a Krebs. Tvrdili, že motivací je empatie, která pobízí k pomoci. Pokud nebudu soucítit s druhým, bude mi lhostejný, tak ve většině případů nepomůžu. Myslím, že každý máme trochu porozumění, empatie a jsme schopní pomoci.

1.7 Kooperace a pomáhání

Kooperace je od slova spolupráce. Můžeme říci, že je to sociální interakce, chování člověka založené na spolupráci s ostatními. Nemusí to ale být pro společný prospěch.

Pomáhání je určité chování, u kterého člověk podporuje druhé, aby dosáhli svého daného cíle.

Obrázek 1: Vztah mezi pojmy

Zdroj: Mlčák, 2010, s. 14

2 ROZVOJ PROSOCIÁLNÍHO CHOVÁNÍ VE VÝVOJI DÍTĚTE

2.1 Kojenec

Podle Vágnerové (1999) si dítě v kojeneckém období hledá vztah ke svému okolí. Snaží se ho poznat, najít důvěru a postupně i jistotu. Dítě se učí prostřednictvím sociálního učení a k tomu dochází při kontaktu s člověkem. Když se dítě chová nějakým způsobem při kontaktu s druhým, nejspíše má danou vrozenou dispozici. Čím je dítě starší, tím více závisí chování spíše na zkušenostech. Když se dítě poprvé usměje, je to proto, že už je na to zralé.

Tím, jak se dítě projevuje, dospělí na něj nějak reagují. To je pro dítě určitou stimulací a dál se rozvíjí v sociálním učení. Projevy, které jsou pro všechny vrozené, jsou pláč a smích. První 2 měsíce života se dítě soustředí na pocity, jako jsou teplo, sucho. Později začne dítě vnímat svět. V 6. měsíci se dočkáme prvotního úsměvu. Poté začne matka fungovat jako zrcadlo, a to je pro dítě dalším krokem k sociálnímu učení. Důležitá je zpětná vazba pro dítě, protože později se učí nápodobou. Mezi 3.–6. měsícem se začínají objevovat sociální hry. Například rodič se schová za dlaně, potom je rozevře a udělá kuk.

2.2 Batole

Jak uvádí Vágnerová (1999), dítě se postupně osamostatňuje a získává nové vztahy. Postupem se učí komunikovat, učí se základní normy chování a osvojuje si sociální role včetně své vlastní. Blízká rodina většinou vystupuje s nadřazenou rolí. Jinou roli hrají vrstevníci, s nimiž je srovnáváno. Protože dítě postupně začíná komunikovat, snadněji se vytváří pravidla chování. Učí se tím, že pozoruje lidi v okolí a jejich chování a zároveň verbální komunikací. Když jsou rodiče pro dítě vzorem, je pro dítě snadnější pochopit pravidla a normy chování.

2.3 Předškolní a mladší školní věk

Podle Vágnerové je toto období označováno jako „*věk iniciativy, jehož hlavní potřebou je aktivita*“ (Vágnerová, 1999, s. 89).

Vágnerová (1999) uvádí, že v tomto období by mělo být dítě kladně hodnocené v aktivitě, aby se mohlo dostatečně seberealizovat a dokázalo se prosadit. V tomto období je proto důležitá zpětná vazba. Díky pochvale a zpětné vazbě se dítě cítí sebejistě, důvěřuje si. Postupem se tak tvoří osobnost dítěte.

Dítě se postupem času vyvíjí a získává zkušenosti a na tom záleží jeho morální uvažování. Dítě vidí vzor a podle něj dodržuje pravidla chování, napodobuje ho (máma, táta). Neumí tedy posoudit, jestli jsou to správné normy chování, nebo špatné. Neumí vyjádřit svůj vlastní názor. Dítě si osvojuje pravidla a normy chování od dospělých.

Výstižně charakterizuje Vágnerová, že „*předškolní dítě chápe normy egocentricky, především ve vztahu k sobě samému*“ (Vágnerová, 1999, s. 92).

2.4 Cialdiniho model socializace

Cialdini rozdělil model socializace do tří stádií. První stadium se nazývá **prosocializační**. Období zahrnuje prvních 10 let života dítěte. Do tohoto věku děti pomáhají pouze tehdy, když je jim to přikázáno, nebo jsou o to požádány. Pomáhání nemá pro ně žádné pozitivní důsledky. Kolem věku 10–15 let jsou si děti vědomy, že když někomu pomůžou, jsou kladně odměněny. Motivuje je odměna. Je to období **uvědomování si norem**. Když začnou děti ve věku nad 15 let pomáhat druhým samy od sebe a přináší jim to uspokojení, jsou ve **stadiu internalizace**. (Mlčák, 2010, s. 49)

2.5 Bar-Tala kognitivní učební model

Bar-Tala rozdělil kognitivní učební model do 6 fází. Když dítěti přikážeme „Běž mu pomoci!“, je to fáze **konkrétního vybavení**. Požádáme někoho, aby šel pomoci druhému – **fáze vybavení**. Očekáváme odměnu za to, co jsme udělali – **fáze vnitřní konkrétní iniciativy**.

Chováme se podle norem – **normativní chování**. Někdo nám pomůže, tak se očekává, že pomoc oplatíme – **generalizované chování**. Když to přinese prospěch druhé osobě a mně pocit uspokojení, zachovám se **altruisticky**. (Mlčák, 2010, s. 49)

3 PROSOCIÁLNÍ CHOVÁNÍ V MŠ

3.1 Normy a pravidla chování v MŠ

Podle Vágnerové jsou „normy chování sociálně vymezená pravidla, rozlišující žádoucí, tolerované a zakázané projevy. Slouží jako regulační mechanismus“ (Vágnerová, 2005, s. 329).

Vágnerová (2005) uvedla, že normy a pravidla platí obecně pro všechny a udržují určitý řád. Díky nim můžeme žít v jistotě. Jsou dané pozitivní a negativní normy chování. Každá skupina má daná jiná pravidla a jiné normy chování, například rodina. Ve školce je pro děti velkým vzorem paní učitelka. „Jak se chová paní učitelka, chovají se děti.“ Děti se učí nápodobou a zkušenostmi. Proto je dobré jít jim příkladem a dávat jim možnost učit se zážitky.

Děti si pravidla a normy chování osvojují průběžně v mateřské škole. Učí se je společně a společně je vytvářejí, aby lépe pochopily, proč se daná pravidla dodržují. V řízené činnosti by měla učitelka dát možnost dětem řešit problémy a rozvíjet jejich morální hodnoty. Děti se učí respektovat svoje vrstevníky. Měly by si navzájem pomáhat. Učí se, co je správné chování a co špatné prostřednictvím zážitku. Paní učitelka by měla používat efektivní komunikaci a být empatická.

3.2 Hra

Hra je důležitá pro dítě už od narození. Je proto nezastupitelná, protože dítě se s její pomocí učí a také rozvíjí svou i prosociálnost. Rozvíjet prosociální chování prostřednictvím hry lze samozřejmě i u dospělých.

Hra umožňuje formování chování i postojů. Je to zdroj zkušeností, děti si prostřednictvím hry vše prožijí. Hra je také velkým zdrojem motivace.

V hrách s prosociálním obsahem by měly děti poznávat emoce svoje i druhých, učit se znát svoje kamarády a vědět, jak se jmenují, zkoušet vyřešit konflikty s pomocí i bez ní. Měly by obsahovat tělesný kontakt, aby se děti respektovaly a tolerovaly. Samozřejmě by měly převažovat hry, kdy děti společně pracují a pomáhají si. Měly by se pomocí her seznamovat s morálními hodnotami a porozumět daným situacím. Neměly by chybět hry s motivací náhodou, závratí, zápasem či soutěží. Tyto hry učí děti především pro život.

3.3 Co ovlivňuje prosociální chování v MŠ

Podle Svobodové (2010) je v mateřské škole důležité, aby byly co možná nejvíce uspokojeny potřeby dětí. Potřeby proto, aby se mohlo rozvíjet prosociální chování, ale nejen to, dítě by se mělo hlavně cítit v mateřské škole dobře a bezpečně. Psycholog Abraham Maslow vytvořil pyramidu potřeb, která má pět stupňů. Dítě má dostatek odpočinku, jídla, pití, pohybu atd., tím je uspokojeno fyziologicky, jedná se tedy o potřeby fyziologické. V této oblasti je důležité děti k ničemu nenutit, k jídlu, ke spaní aj.

Potřeba bezpečí, jistoty a řádu, tady je důležitý sociální vzor učitelky. Učitelka by se měla umět vcítit do dětí a pochopit je. Měla by se chovat prosociálně, umět komunikovat s dětmi takovým způsobem, aby jí rozuměly. Důležité je, aby děti respektovala a tolerovala.

Pravidla by měla dávat smysl a měla by být tvořena společně s dětmi. Měla by platit pro všechny, a to i pro dospělé. Děti by měly vědět, proč se daná pravidla dodržují, např.: po schodech neběháme – ale co se může stát, když budeme běhat po schodech – důsledek. Nejdůležitější je bezpečí dětí jak v MŠ, tak při pobytu venku.

Děti mají rády řád, potom se můžou dobře orientovat v různých situacích během dne. Je to pro ně uklidňující, když mají činnosti rytmus. Ráno přijdou do školky, můžou si hrát, pak je komunitní kruh, cvičení a tak dále. Má to určitý řád.

Mají děti dostatek lásky a sounáležitosti? Měli bychom dávat dětem najevo, že je máme rádi. Stačí objetí, pohlazení a chvilka pozornosti a z malého nezbedy je opět hodné dítě, jen mu chybělo trochu lásky. Když s dítětem mluvíme, snažíme se o oční kontakt. Slova dokážou hodně ublížit, ale naopak i povzbudit. Když dítě přijde ráno do školky, stačí, když mu paní učitelka řekne, že se na něj těšila. Určitě se dítěti rozzáří oči.

Další je potřeba úcty a uznání. S dítětem bychom měli komunikovat jako s rovnocenným partnerem. Měli bychom ho respektovat a dávat mu najevo, že o něj stojíme a máme ho rádi.

Učitelka by měla být vzorem, takže nehovoříme tak, jak nechceme, aby mluvily děti. Děti bychom měli ocenit za snahu. Lepší, než trestání je nechat dítě vyvodit důsledky. Neměli bychom používat neefektivní komunikaci, jako je poučování, vydírání, srovnávání s jinými, shazování a urážky. Děti se snažíme motivovat k učení, ale ne násilím. Pokud nastane problémová situace, učitelky mají učit děti najít společné řešení a domluvit se. Měly by umět jim vždy poradit.

Potřeba sebeaktualizace a sebeuskutečnění je poslední stupeň pyramidy. Záleží na rozvoji dítěte, a jestli má dostatečný prostor, podmínky pro rozvíjení své osobnosti. K tomu by měla opět pomoci paní učitelka.

Pokud je naplněna pyramida potřeb, dítě je připraveno se učit a přijímat nové podněty.

3.4 RVP A PROSOCIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání vymezuje hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku (Svobodová, 2010, s. 5).

Co si prožije dítě během svého pobytu v mateřské škole, to si odnese do svého budoucího života. Proto by mělo být prostředí, do něhož dítě přijde pozitivní a sociálně motivované.

Psychosociální podmínky prostředí vymezuje RVP PV tak, aby se děti i dospělí cítili v prostředí mateřské školy dobře, spokojeně, jistě a bezpečně. Nově příchozí dítě musí mít možnost postupně se adaptovat na nové prostředí i situaci. Učitelé respektují potřeby dětí (obecně lidské, vývojové a individuální), reagují na ně a napomáhají k jejich uspokojování (jednají nenásilně, přirozeně a citlivě, navozují situace pohody, klidu, relaxace apod.). Děti nejsou neúměrně zatěžovány či neurotizovány spěchem a chvatem ani nadměrnou náročností prováděných činností. Všechny děti mají rovnocenné postavení a žádné z nich není zvýhodňováno ani znevýhodňováno. Jakékoliv projevy nerovnosti, podceňování a zesměšňování dětí jsou nepřipustné. Volnost a osobní svoboda dětí má být dobře vyvážená s nezbytnou mírou omezení vyplývajících z nutnosti dodržovat v mateřské škole potřebný řád a učit děti pravidlům soužití. Dětem se dostává jasných a srozumitelných pokynů. Třída je pro děti kamarádkým společenstvím, v němž jsou zpravidla rády. Pedagogický styl, resp. způsob, jakým jsou děti vedeny, je podporující, sympatizující, projevuje se přímou, vstřícnou, empatickou a naslouchající komunikací učitele s dětmi. Je vyloučeno manipulování s dítětem, zbytečné organizování dětí z obavy o časové prostoje, podporování jejich nezdravé soutěživosti. Jakákoliv komunikace s dítětem, kterou dítě pociťuje jako násilí, je nepřipustná. Je uplatňován pedagogický styl s nabídkou, která počítá s aktivní spoluúčastí a samostatným rozhodováním dítěte. Vzdělávací nabídka odpovídá mentalitě předškolního dítěte a potřebám jeho života (je dítěti tematicky blízká, pochopitelná, přiměřeně náročná, dítěti užitečná a prakticky využitelná). Učitel se vyhýbá negativním slovním komentářům a podporuje děti v samostatných pokusech, je uznalý, dostatečně oceňuje a vyhodnocuje konkrétní projevy a výkony dítěte a přiměřeně na ně reaguje pozitivním oceněním,

vyvaruje se paušálních pochval stejně jako odsudků. Ve vztazích mezi dospělými a dětmi se projevuje vzájemná důvěra, tolerance, ohleduplnost a zdvořilost, solidarita, vzájemná pomoc a podpora. Dospělí se chovají důvěryhodně a spolehlivě (autenticky). Učitel se programově věnuje neformálním vztahům dětí ve třídě a nenásilně je ovlivňuje prosociálním směrem (prevence šikany a jiných sociálně patologických jevů u dětí) (Svobodová, 2010, s. 5, 6).

4 EMPATIE

4.1 Terminologie empatie

Nejnámější představitel myšlenky empatie je Davis 2009, jenž hovoří o tom, že empatie má určité hranice, dělí je dvě osobnosti, a to já a ty.

Význam empatie podtrhuje také vyjádření Serinové a Marzanové, podle nichž empatie reprezentuje „jeden z nejpodivnějších a současně nejvíce fascinujících jevů sociálního života. Je to komplex, mnohostranný prožitek, jenž může být pozorován v různých kontextech a analyzován na různých úrovních (Mlčák, Zášková, 2009, s. 99)

Empatie je schopnost vžít se v rámci bezprostřední komunikace s druhým člověkem do jeho duševního stavu (Vágnerová, 2005, s. 161).

„Empatie znamená vcítění do prožitků druhého a je dalším způsobem nedirektivního přístupu“ (Koťátková, 2009, s. 92).

„Empatie je to pouze tehdy, když jsme schopni emocionální zážitek zpracovat. Předpokladem empatie je komunikace mezi lidmi“ (Vágnerová, 2005, s. 161, 162).

Člověk se vcítí do druhého a porozumí mu prostřednictvím vnímání. Vnímáme vlastně stav druhého a necháváme proudit své emoce. Tolerujeme, jaký ten člověk je.

Empatie je jeden z kognitivních procesů prosociálního chování.

Aby se dítě chovalo empaticky, je důležité, aby se naučilo činnosti každodenního života a osvojilo si návyky. Měli bychom v dětech rozvíjet jejich osobnost. Vztahy by měly být založené na důvěře a respektu.

V mateřské škole to pak vypadá tak, že je dítě respektováno jako osobnost a je s ním používána efektivní komunikace, např. „Vidím, že jsi smutný“. Lze využít i Já – výrok. Vadí mi, že jsi hlučný. Dítě by mělo mít pocit bezpečí a jistoty (Kopřiva, 2008).

4.2 Emocionální koncepce empatie

Tato koncepce upřednostňuje především city a emoce. Převažuje vcítění se do druhého člověka. Představitel této koncepce je Aronfreed. Podle něj je empatie emocionální stav, který je vyvolán chováním druhého člověka. Další autor je Stotland, podle něj jde o empatii až tehdy, když člověk vnímá emoce druhého, potom je opětuje. Dalšími představiteli této koncepce jsou například Eisenbergová, Mehrabian a Epstein.

4.3 Kognitivní koncepce empatie

V této koncepci bychom měli pochopit myšlení druhých lidí. Zároveň souvisí s přijímáním sociálních rolí. Podle Dymondové je kognitivní empatie jako přechod do druhého člověka, a to do jeho mysli, pocitů i prožitků. Nejznámější představitel této koncepce je Hogan. Empatii definuje tento autor jako akt, kterým si pro sebe konstruuje mentální stav jiné osoby (Mlčák, Záškodná, 2009, s. 113).

4.4 Empatie a prosociální chování

Empatie se odehrává uvnitř naší psychiky, neprojevuje se navenek, kdežto prosociální chování jsou reakce na druhé osoby, jež jsou vidět navenek. Reagujeme na to, co uvnitř cítíme. Pokud vidíme druhého v nouzi, může to u nás vyvolat určitou emoci, tudíž jsme empatictí a může nás to motivovat k pomoci. Prosociální chování může být ovlivněno i negativní empatickou emoci. To znamená, že něco v nás vyvolalo podráždění, ale pomůžeme. Dítěti opakovaně sdělíme, aby nelezlo na židli, že spadne. Ono tam leze do té doby, než opravdu spadne. Jsme podráždění, ale dítěti pomůžeme (Mlčák, 2010, s. 142, 143).

Pokud je člověk empatický, můžeme říci, že více pomáhá lidem v nouzi. Chová se více prosociálně.

4.5 EMOČNÍ INTELIGENCE

Podle Vágnerové je „*emoční inteligence chápána jako komplexní schopnost, na níž závisí životní spokojenost a úspěšnost v praktickém životě*“ (Vágnerová, 2005, s. 160).

Emoční inteligence ovlivňuje naše mezilidské vztahy. Tento název se objevil poprvé v roce 1990 a použili ho Salovey a Mayer. Právě podle Salovey a Mayera můžeme emoční inteligenci vymezit několika body. Můžeme se orientovat ve vlastních emocích. Měli bychom zvládat své emoce, vnímat emoce druhých lidí, být empatičtí a samozřejmě umět navazovat kontakty s druhými a udržovat je (Vágnerová, 2005, s. 160, 161).

To, že jsme emočně inteligentní, můžeme říci, že se vciťujeme do druhého člověka. Jsme tudíž empatičtí. Vcítění rovná se empatie. Empatie je schopnost vcítit se do druhého člověka, ale také umět zpracovat své prožitky a vysvětlit je. Základem všeho je komunikace mezi lidmi (Vágnerová, 2005, s. 161,162).

Naše prožitky, které nás citově zasáhly se ukládají do takzvané Emoční paměti. Jsou to naše emoční zážitky. Nejdříve je uchopíme a pak uložíme do té paměti (Vágnerová, 2005, s.163).

Podle Svobodové (2010) je důležité, že emoční schopnosti lze rozvíjet a naučit pomocí prosociálních her už v mateřských školách.

5 PRAKTICKÁ ČÁST

5.1 Cíl práce

Cílem mé práce bylo sestavit program na 3 měsíce, který je zaměřený na rozvoj prosociálního chování, a zjistit jeho účinnost v mateřské škole. Cílem tedy bylo rozvinout pomocí her a jiných metod prosociální chování a empatii v dětech. Konkrétní cíle jsou:

1. naučit se oslovovat své kamarády jménem,
2. naučit se rozeznat bezpečné a nebezpečné situace a jak se v nich zachovat,
3. naučit se orientovat v životních situacích a hledat jejich řešení,
4. naučit se vzájemnou neublížující komunikaci,
5. naučit se být empatičtí a pomáhat si (prostřednictvím prosociálních her a vzoru),
6. naučit se k sobě chovat ohleduplně (při hrách, pohybových činnostech, ...),
7. naučit se poznávat morální hodnoty,
8. naučit se ovládat své emoce a poznávat emoce druhých,
9. naučit se spolupracovat s vrstevníky.

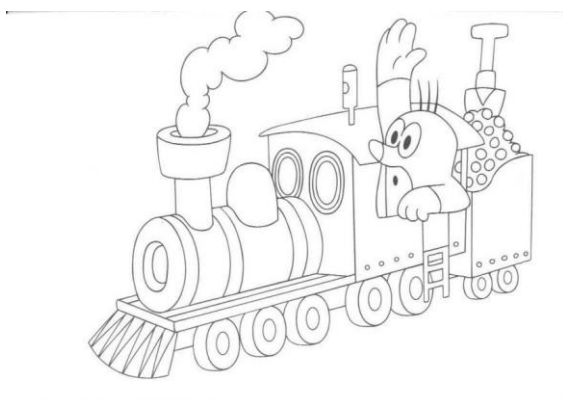
5.2 TVP

MŠ Čičenice 2019/2020

*Jen skuč, větře, skuč,
prázdniny jsou fuč.*

**Školním rokem cestujeme,
modrým vláčkem pojedeme.**

Obrázek 2: Vláček

Zdroj:

*Kamarád je třeba chlapec,
kamarádka holka.
Kamarádů máme hodně,
je jich plná školka.*

Mateřská škola se nachází v jižních Čechách v malé obci jménem Čičenice. Je to malá Jednotřídní vesnická školka, jejíž součástí je jídelna a zahrada. Navštěvují ji děti ve věku 2/3–6/7 let.

Naším cílem je vytvořit přátelskou atmosféru, prostředí, kde platí pravidla správného chování, a proto je nám ve školce dobře. K práci s dětmi budeme volit prosociální aktivity, abychom napomohli vytvoření pozitivních vztahů mezi dětmi. Naučíme se respektovat společné návyky – pozdravit, poděkovat, neskákat do řeči ... Budeme se snažit, aby děti přijaly danou skutečnost a aktivity – je čas k jídlu, odpočinku, k hraní, umět se podělit – EMPATIE

Snažíme se dětem zajistit pravidelný režim, který ovšem flexibilně přizpůsobujeme potřebám dětí a dané situaci.

Charakteristika třídy:

Ve třídě je 23 dětí, z toho 7 chlapců a 16 děvčat ve věku 2/3–6/7 let, z toho 8 dětí jsou předškoláci, 7 dětí je malých (2–3 roky). Společně ve třídě působí jedna učitelka a paní ředitelka. Děti jsou chytré, učenlivé, ale také vzdorovité a ukřičené. Dost si navzájem ubližují, a to především chlapci. Některé děti jsou zákeřné a dokážou se posmívat, když někdo pláče. Málo si uvědomují nebezpečné situace.

Ostatní zaměstnanci, tj. paní kuchařka a uklízečka, spolupracují s učitelkou a paní ředitelkou.

Organizace dne ve třídě:

Provoz MŠ začíná v 6:00 a končí v 16:00 hod.

Ranní hry – ranní hry jsou od 6:00 do svačiny. Děti si je (hračky) vybírají samy, případně s pomocí paní učitelky, která se do her může aktivně zapojovat. Vlastní hračky si děti do školky nesmí nosit, pouze na spaní nebo po domluvě s paní učitelkou, když je to inspirující a lákavé.

Svačina – děti svačí společně kolem 8:30, děti nejsou do jídla nuceny, uplatňuje se motivace k tomu, aby třeba alespoň trochu ochutnaly.

Řízená činnost – společné hry jsou od 9:00 do 9:30, případně si druhá paní učitelka vezme stranou předškoláky a pracuje s nimi individuálně.

Pobyt venku – pravidelné vycházky jsou od 10:00 do 11:30 (podle počasí). Každé dítě má svůj sáček s převlečením a pláštěnkou.

Oběd – společně děti obědvají kolem 11:45, do jídla nejsou nuceny.

Odpočinek – přibližně od 12:15 do 14:00. Paní učitelka dětem vypráví, čte nebo zpívá.

Rituály:

Při ranním kruhu pozdrav – *Dobrý den, dobrý den, dneska máme krásný den.*

Zamáváme sluníčku, pozdravíme travičku,

budeme si hrát chvíličku.

A kdo tady s námi stojí, tomu pošlu pohlázení.

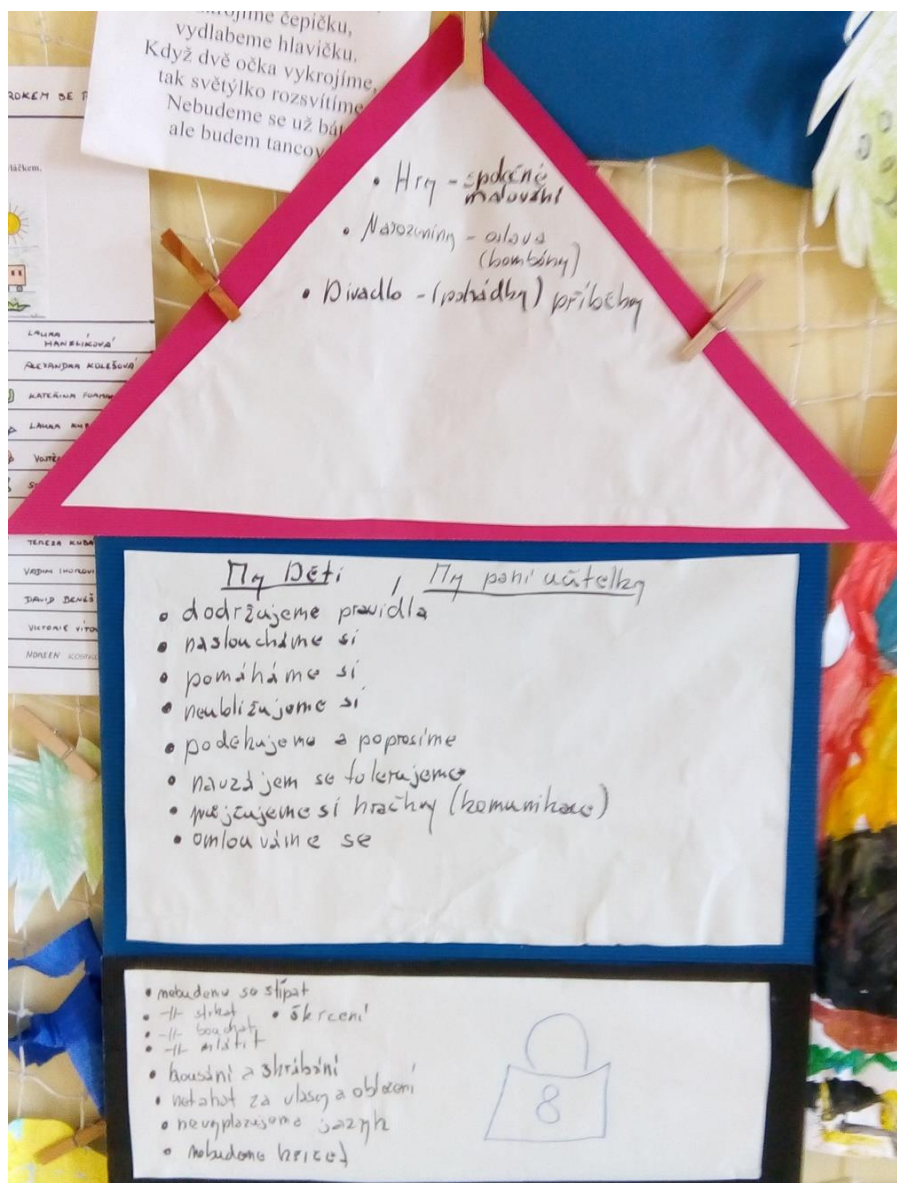
Při úklidu zazvoní zvoneček *Všechny hračky uklízíme, na své místo položíme.*

Pak si pěkně sedneme a pusinky zavřeme

Jak vytváříme klidné a bezpečné prostředí a jak se snažíme rozvíjet prosociální chování a empatii společně: Snažíme se spolupracovat a především komunikovat. Hledáme společně kompromisy, řešení problémové situace. Snažíme se dětem vše říkat jednoduše, co nám vadí, co je správné. Mluvíme polohlasem (nekřičíme, pokud je to možné) a v klidu. Snažíme se s dětmi udržovat oční kontakt. Větší problém řešíme v kruhu a pomocí otázek a rozhovorů. Snažíme se, aby děti uměly mluvit o tom, jak se cítí a proč, co jim vadí ve školce, ale i obecně.

Bezpečný domeček (Naše pravidla)

Obrázek 3: Bezpečný domeček (Naše pravidla)

Děti samy vymýšlely, co tam napsat a proč, byly velice výřečné a spolupracovaly. Od té doby samy děti, když jim něco vadí, řeknou, že je to v domečku, to se mi líbí. Více si pomáhají.

Mladší děti se k tomu moc nevyjadřovaly, nerozuměly, k čemu to vytváříme, ale mluvily o tom, co jim vadí.

Děti samy rozhodly, že si na to dáme ruku a řekneme – „jelito, kopyto, platí to“.

Co se naučíme a rozvineme u dětí:

- naučíme se oslovovat své kamarády jménem,
- učíme se rozeznat bezpečné a nebezpečné situace a jak se v nich zachováme,
- naučíme se orientovat v životních situacích a hledat jejich řešení,
- učíme se vzájemnou neubližující komunikaci,
- učíme se být empatičtí a učíme se pomáhat si (prostřednictvím prosociálních her a vzoru),
- učíme se k sobě chovat ohleduplně (při hrách, pohybových činnostech, ...),
- učíme se poznávat morální hodnoty,
- učíme se ovládat své emoce a poznávat emoce druhých,
- učíme se spolupracovat s vrstevníky.

5.3 Integrované bloky

Píšeme psaní sluníčku, otevři už školičku

Ranní kruh – pozdravíme den

Dobrá den, dobrý den, dneska máme hezký den.

Zamáváme sluníčku, pozdravíme travičku,

budeme si hrát chvíličku. A kdo tady s námi stojí (sedí)

tomu pošlu pohlázení.

Který den je? Jak se jmenuje? (pondělí, úterý, středa, ...) Jaké je venku počasí?

- na konci každé prosociální hry si povíme, co se nám líbilo a co nám nebylo příjemné,
- starší děti pomáhají mladším,
- vždy mluví jeden, ostatní naslouchají – máme míček, mašinku, medvěda.

Tematický celek – Vláček přivezl bačkorky do školky

- Ranní cvičení – Jede, jede mašinka, kouří se jí z komínka – děláme lokomotivu a vagónky (děti) a zpíváme píseň –

*„Jede, jede mašinka, kouří se jí z komínka,
jede, jede do dále, děti z okna mávají.“*

- Písnička od D. Patrasové „*Naše mašinka*“ – taneček;
- Semafor;
- *Hra na motivaci zápasu – Překážková dráha* – různé překážky, které děti překonávají;
- Básnička s pohybem – „*Do vláčku se posadím, rychlost si tam zařadím, sešlápnout plyn dovedu, pěkně se já rozjedu. Jedu, jedu do zatáčky, dobře znám dopravní značky. Hlavně pozor stát. Ve vláčku jezdím rád.*“

Řízená činnost

- Uvítací básnička po prázdninách –
*„Dobré ráno, milé děti, prázdniny ty strašně letí.
Sešli jsme se tady znova, čeká nás tu parta nová.
Bude tady legrace, budeme jak v pohádce.“*
- Rozhovor s dětmi o tom, jak se měly o prázdninách, co dělaly, kde byly na výletě...
REALIZACE – s dětmi jsme se viděli poprvé. Nechtěly se vyjadřovat, byly stydlivé. Převážně hovořily starší děti, mladší naslouchaly. Skákaly si do řeči, překřikovaly se. Nejsou zvyklé si naslouchat.
- *Hra kooperativní* (učíme se spolupracovat) – Malování – společný strom
REALIZACE – zapojily se pouze starší děti, nechtěly pracovat společně na jednom obraze. Chtěly pracovat jednotlivě. Pár dětí se našlo a problém byl, že chtěly položit ruku na stejné místo, ale domluvily se.

- *Hra se jmény – „Jak se jmenuješ, my se na to ptáme?*

REALIZACE – děti byly nadšené ze hry, než zjistily, že se neznají.

- *Hra se jmény – Stojíme v kruhu – házíme míčem (Ahoj) a při tom říkáme jména, komu ten míč hodíme.*

REALIZACE – děti měly problém se jmény, ale i s házením s míčem. Nedokázaly se trefit přímo na toho, koho jmenovaly. Děti jmen jsme si řekly předem – děti se představily. Některé děti nemluvily. Společně jsme jim pomohly.

- *Vymyslet jméno mašince – Jak se bude jmenovat?*

- *Básnička – „Jela mašinka do školky“*

- *Písnička – „Jede, jede mašinka“*

- *Hry s tělesným kontaktem – Sedíme v kruhu a otočíme se, abychom seděli za sebou. – napíšeme strýčkovi dopis a pošleme ho naším modrým vláčkem.*

REALIZACE – tato prosociální hra děti zaujala natolik, že ji chtěly pořád opakovat dokola. Neměly problém s dotykem, právě naopak se jim to líbilo. Jenom jeden chlapec řekl, že hrát nebude, protože mu to vadí. Pouze pozoroval děti u stolečku.

- *Hry s tělesným kontaktem – učíme se spolupracovat – Hra tichá mašinka poslala psaní – sedíme v kruhu. Já pošlu psaní (slova) a na konci mašinky poslední dítě řekne, jaké psaní (slovo) dostalo.*

REALIZACE – děti se díky této hře uklidnily a spolupracovaly, bavila je. Měly velký problém někomu něco pošeptat do ucha. Některé děti nechtěly vůbec. Nevadilo to. Poslat psaní měly problém hlavně menší děti. Buď špatně rozuměly, nebo si vymýšlely. Pak jsme zkoumaly, kde to psaní, u kterého kamaráda zůstalo.

- *Hra s tělesným kontaktem – Noční vlak – Jedno dítě lokomotiva a druhé vagónek. Lokomotiva musí převézt vagón na dané místo. Musí společně překonat překážky. Vagón má zavřené oči (šátek).*

REALIZACE – děti si málo důvěřovaly. Vadilo jim, že měly zavázané oči. Pro mě bylo překvapení, že menší děti to zvládaly lépe, a i si více důvěřovaly než starší děti.

Tematický celek – Ty a já, my jsme dva, my jsme kamarádi

- Ranní cvičení – *Hra založená na motivaci náhodou* – Domečky – Na zem dáme obruče (švihadla). Pustíme písničky a děti stojí v domečku (každý má svůj). Děti chodí (běhají), dokud píseň hraje. Když nahrávka skončí, děti si najdou volný domeček. Postupně domečky ubíráme. Děti nemusí ze hry vypadnout, stačí požádat kamaráda.

REALIZACE – děti zaujala změna, že nevypadnou, ale dovolí se, jestli můžou k někomu do domečku. Velice je ta hra bavila. Trochu jsem je postrkovala, aby se zeptaly kamaráda. Všechny děti pustily své kamarády k sobě.

- Běžíme v kruhu, paní učitelka proti – skáče, běh, pomalá chůze, poskoky, letíme jako letadlo, změna směru, lezeme po čtyřech, dáme ruku na nos....
- *Hra s tělesným kontaktem* – Na slimáky.

REALIZACE – tuto hru hrajeme často, protože se děti mohou společně dotknout, pravidla pochopily hned, problém mají v orientaci pravá a levá strana. Všechny děti hrály.

- Stojíme v kruhu s dětmi, máme jeden míč a předáváme.

Řízená činnost

- *Hra prosociální – poznáváme emoce* – V kruhu si povíme, jak se ten den cítíme a proč. Vezmeme si smajlíky – smutný obličej, veselý, rozzlobený, děti povídají, jaký daný obrázek je. Pak si vyzkouší sami grimasy.
- **REALIZACE** – Děti byly unavené a smutné, chtěly domů, bylo to možná i počasím. Smajlíky rozeznaly. Menší děti nechtěly mluvit. Pouze ukázaly smajlíka.

Básnička – „*Jak se dneska cítíme, proč se někdy zlobíme.*

A proč máme slzičky, jsme jen malé dětičky.“

- *Hra se jmény* (učíme se spolupráci) – Pavučina přátelství (společné soužití v MŠ)
– Vezmeme si klubíčko. Děti stojí v kruhu. Řeknou jméno a hodí klubíčko, ale druhý konec stále drží a nepouští. Tak vznikne pavučina. Následně jsme si společně řekly, proč jsme vytvořily pavučinu přátelství.

REALIZACE – děti velice rychle pochopily, co mají dělat. Malý problém byl, když hodily klubko, tak zároveň pustily i část, kterou měly držet. S pomocí jsme ji vytvořily. Jména děti už věděly. Děti samy říkaly, proč jsme ji vytvořily. Abychom byly na sebe hodné, kamarádké. Nikoho nebouchaly. Vyjadřovaly se spíše starší děti.

- *Hra s tělesným kontaktem – Magnet – Zpíváme s dětmi písničku. Řekneme jméno a postupně se k jednotlivci přibližujeme jako magnet.*
- **REALIZACE – ne všechny děti se zapojily. Jeden chlapec řekl, že nechce obejmout a že se mu to nelíbí. Samozřejmě jsme to respektovaly. Ostatní děti by se objímaly stále.**
- *Hra – Bublina – „Pozor, velká novina, přiletěla bublina. Bublina se nafukuje, při tom pěkně poletuje. Přiletěla nad náš dům, udělala prásk a bum.“*
- *Hra prosociální – učíme se spolupráce – Společná práce – obkreslení rukou na velký papír.*

REALIZACE – děti byly nadšené, když viděly velký papír. Až po chvíli zjistily, že nejsou samy na papíře, že musí respektovat ostatní. Některé děti měly problém, strkaly se, hádaly se. Když potom viděly, co spolu vytvořily, ty oči hovořily za vše.

- *Píseň – Když jsi kamarád, tak pojd' si s námi hrát (kytara)*
- *Hra prosociální – učíme se spolupracovat – padák – Děti stály v kruhu a držely padák. Do padáku jsem položila míček. Děti se snažily, aby míček nespadol do díry.*

REALIZACE – děti byly zaujaté, snažily se, spolupracovaly, až mě to samotnou překvapilo. Byla to velká legrace, děti se smály.

Tematický celek – Pojedeme za duhou

- **Ranní cvičení – Vezmeme si kruhy (volanty) a jezdíme po herně, na signál (vypnutí hudby) se děti zastaví. Můžeme změnit, letíme jako letadla, šlapeme na kole**
  - *Hra založená na motivaci náhodou – červený a bílý.*
  - *Cvičíme s barevnými malými míči na hudbu.*
  - *Jedeme za duhou, projedeme slalom – běh, poskoky, jízda na motorce.*

- Hra s tělesným kontaktem – tunel – (děti stojí rozkročmo za sebou) podávají si míče a nesmí jim spadnout – nejdříve jeden, pak dva (podle toho, jak to zvládnou).

Řízená činnost

- V kruhu si povíme, jaké známe barvičky, co je žluté, modré, zelené ... Starší děti můžou nazvat barvy anglicky.
- Jak se ta duha tvoří a kdy?
- Pracovní list – spojení stejných barev (pro menší) spojení s prvním počátečním písmenem pro předškoláky.
- Hra – Pan čáp ztratil čepičku – „*Pan čáp ztratil čepičku, měla barvu barvičku ...*“
- Výtvarná činnost – malování duhy – pomůcky – vodovky, štětce, čtvrtka – čtvrtku namočíme a pomocí štětce vpouštíme různé barvy.
- Na konci duhy bývá poklad (pobyt venku) – společná výprava za pokladem, předem vytvoříme šipky a děti půjdou podle nich (spolupracovat) – budou 4 zastávky a na nich úkoly – *zazpívejte společně píseň, kterou všichni znají*
  - *vytvořte společně střechu pomocí rukou (zlatá brána otevřená),*
  - *společně vytvořte kruh, ztište se a poslouchajte, jestli uslyšíte nějaké zvuky,*
  - *každý udělá 5 dřepů a všichni počítají nahlas.*
- Poslech písně „*Když se zamiluje kůň*“ – děti namalují, co je napadlo, když poslouchaly píseň.
- Pohádka „Červená karkulka“.
- Píseň „Duhová brána“ – poslech a naučení slov a rytmu (příloha).

Podzim

- Dílčí cíle
  - uvědomění si vlastního těla,
  - rozvoj a užívání všech smyslů,
  - osvojení si poznatků o těle a jeho zdraví, o pohybových činnostech a jejich kvalitě,
  - posilování přirozených poznávacích citů,
  - rozvoj schopnosti citové vztahy vytvářet, rozvíjet je a city plně prožívat.

Tematický celek – Ovoce a zelenina, ta je zdravá, ta je prima

- Ranní cvičení
    - Hra s tělesným kontaktem – taneček – na „Šla Nanyňka do zelí“ – šlapeme, otočíme, tleskáme, úkroky stranou.
- REALIZACE – děti velice rády tancují. Ve dvojicích neměly žádné zábrany. Naopak je velice zaujala. Některé holčičky nechtěly tancovat s kluky, ale nevadilo to. Vyzvaly kamarádku.**
- Cvičení s hudbou „Šel zahradník do zahrady“, „Měla babka čtyři jablka“ ...
  - Hra na motivaci soutěží – chodíme po herně a sbíráme zeleninu a ovoce, na signál (tamburína, bubínek) přijde zahradník a děti utíkají do domečku, (stanovený) koho chytí, je zahradník.
- REALIZACE – děti dodržovaly pravidla. Hra je zaujala. Mladší děti koukaly, nechtěly hrát.**
- Běháme po herně v rytmu bubínku – zrychlujeme, zpomalujeme, můžeme měnit směr.
  - Hra na motivaci náhodou – Čáry, máry, abr, fabr teď budu mít samá jablíčka a po 3 – děti chodí (běhají po prostoru, a když řeknu číslo, musí udělat daný počet s ostatními dětmi.

Řízená činnost

- Kruh – povíme si, jaké známe ovoce a zeleninu, co nám chutná a podle obrázků budeme poznávat jablko, hrušku.... Starší děti to mohou říkat anglicky.
  - Přineseme nakrájené různé ovoce. Zavážeme dětem oči a necháme je ochutnat, jestli poznají, co je to za ovoce, zároveň jestli je kyselé, nebo sladké.
  - Hra „učíme se spolupracovat a hra s tělesným kontaktem“ – Uvaříme štrúdl – povíme si, co do něj patří, a jestli všem chutná – pak uděláme řetěz a budeme se natáčet jako štrúdl.
- REALIZACE – Děti velice rády něco pečou a vaří. Spolupracovaly. Při tvoření štrúdlu (řetěz) dělaly hlouposti, až spadly. Zkoušely to znovu. Některé děti nechtěly, protože se nechtěly mačkat. Pozorovaly nás.**

- Výtvarná činnost – tvoření jablíček (hrušek) ve dvojici – děti dostanou čtvrtku a starší děti si na ní obkreslí šablonu, mladší už to mají předkreslené. Barevnými papírky a lepidlem spolu vyplní jablíčko (hrušku)
- Básničky – *„Zelená je zelenina, ta je zdravá, ta je prima!
Kedluben, hrášek zelí, to nás rozveselí.“*

*„Foukej, foukej větříčku, shod' mi jednu hruštičku,
shod' mi jednu nebo dvě, budou sladké obě dvě.“*
- Pracovní listy – pojmenuj a spočítej zeleninu (příloha).
- Předškoláci – předmatematická činnost – jablíčka a hrušky – počet, hodně málo.
- Básnička s pohybem *„Švestka na zem spadla (tlesk, plesk, bum)
červíčkovi na záda (tlesk, plesk, bum)
červíček se strašně lek (tlesk, plesk, bum)
celou švestku za to sněd (tlesk, plesk, bum)*
- Pobyt venku – prohlédnout si v okolí, kde co roste, na čem rostou jablíčka, hrušky, švestky.
- Hra na motivaci soutěží – Přihořívá, hoří – Děti hledají ovoce po třídě. Paní učitelka říká – přihořívá nebo samá voda. Kdo je najde, dá na určené místo. Společně si je pojmenujeme.
REALIZACE – Děti se předháněly, kdo víc najde. Braly si ovoce z rukou. Převážně starší děti a kluci byli velice suroví.
- Hra „učíme se rozumět situacím“ – Pohádka – „O veliké řepě“ – Vyprávíme děj a děti zkusí dokončit. Společně si ji zahrajeme. Otázky – diskuze – Proč nešla vytáhnout řepa? Kdo všechno přišel? Co museli udělat, aby ji vytáhli?
REALIZACE – Děti pohádku velice dobře znaly. Pouze zapoměly na myšku. Když měly dramatizovat pohádku, mladší děti byly diváci a starší děti hrály. Hodně mě překvapily, jak se dokázaly domluvit. Pomáhala jsem jim pouze s tím, co mají říct. Na otázky odpovídaly spíše starší děti. Řepa je těžká, velká. Předškolačka odpověděla, že si musely pomoci, aby ji vytáhly.

Tematický celek – Od hlavy až po paty

- Ranní cvičení
  - Hudba – děti tancují – když ji vypnu – štronzo.
  - Hlava, ramena, kolena, palce – rozehrátí, můžeme zrychlovat.
  - Běháme v kruhu, na tlesknutí změna směru.
  - Hra na motivaci zápasem – skáče přes kaluže, žíněnka skok do dálky.
  - Stoupneme si proti sobě, házíme míče – spodem, horem, poslat po zemi.
  - Hra „Rybičky, rybáři jedou“.

Řízená činnost

- Známe svoje tělo – stojíme v kruhu a paní učitelka říká – ucho, hlava, koleno ...
- Děti ukazují. Starší děti říkají anglicky.
- Prosociální hra – učíme se spolupracovat – Výtvarná činnost – obkreslení kamarád.

REALIZACE – děti to velice bavilo, neměly žádný problém s domluvou, komunikovaly a radily si co dál.

- Poznáváme hmatem.
REALIZACE – některé děti se bály, byly nedůvěřivé, co by mohlo být v pytlíku, ale hra je zaujala. Smály se a chtěly další předmět, aby mohly hádat.
- Básnička – „Všechny moje prsty schovaly se v hrsti, spočítat je umím hned, 1, 2, 3, 4, 5.“
- Kruh – Když nás něco bolí, co děláme? Kam musíme? Co musíme udělat, abychom byly zdravé a aby se nám nic nestalo?
- Poznáváme morální hodnoty – Příběh o „Bohouškovi“.

S dětmi rozhovor – o čem příběh byl? Co se jim na něm nelíbilo? Proč si máme pomáhat? Proč je to důležité?

REALIZACE – Mladší děti neuměly říct, o čem příběh byl. Starší děti to zvládly. Na otázku, proč si máme pomáhat, neznaly odpověď, pouze uváděly, že je to hezké a že se to dělá.

- Učíme se spolupráci – Obkreslujeme svoje ruce.

REALIZACE – Některé děti k sobě nikoho nechtěly, ostatní měly spíše problém, koho by si k sobě vzaly, některé děti byly ve třech, obkreslení ruky bylo v pořádku, ale když měly společně vytvořit prostor okolo, tak nikdo nechtěl, aby mu zasahoval do jeho prostoru, pouze největší kamarádi, když jsem se zeptala, jestli to zkusí, tak až potom společně vytvořily prostor.

- Poznáváme levou a pravou stranu – Hra – *Pravá ruka sem a levá tam.*
- Moje hlasitost – s dětmi si zkusíme pořádně zakřičet. Pak si vytvoříme metr hlasitosti, kde nám to bylo příjemné a kde ne a vystavíme si ho v MŠ.

REALIZACE – děti jsou velice hlasité, stále je usměrňujeme, takže tato hra nám pomohla k tomu, že už stačí pouze ukázat a děti se ztiší.

„Ťuky, ťuky, zaťukáme, legraci si uděláme, pochodujeme dokola.

Kdo může, ať zavolá: HALÓ, HALÓ!!

- Každý máme v puse zoubky a co dělat, aby nás nebolely? Kam se chodí, když bolí?

Básnička – „Čistím, zoubky, řízy, řízy, ať jsou bílé, jako břízy.

Ať jsou bílé jako sníh, v zimě pojedeme na saních.“

Pracovní list – Zoubek (PŘÍLOHA).

Tematický celek – Tiše, tiše medvěd spí

- Ranní cvičení – cvičíme se zvířátky
- Hra na motivaci soutěží – „tiše, tiše medvěd spí“ – Jeden medvěd, který spí v domečku. Děti se přibližují potichu. Paní učitelka řekne: Medvěde, vstávej! – děti utíkají do svého domečku. Když medvěd někoho chytne, je z něj také medvěd.

REALIZACE – Všechny děti chtěly být medvěd. Pořád ta samá holčička, když ji medvěd chytil a měla být medvědem, nechtěla už hrát. Jinak si hru děti užily.

- Třesky, plesky, ať jsou z nás medvědi (chůze), žáby (skoky), koně (poskoky), hadi (lezení), raci (lezení pozadu), čápi (zvedání nohou), opice (taškařice).

- Cvičení s básničkou „Medvídek v lese“
Medvídek si hraje v lese, košík hříbků domů nese (stoj rozkročný a kolébání, sbírání hub).

Celý den si hraje, skáče, spěchá k mámě na koláče (dovádění, poskoky na místě, běh).
- Překážková dráha v lese pro zvířátka (herna) – kmeny, tunel, lavička, bedna, kruhy, žíněny...

Řízená činnost

- Plyšový méďa nás provede celým týdnem.
- Básnička Medvídek ve školce.
Přišel medvěd do školky, zdraví kluky a holky.
Už se těšíš, medvěde, co se ti dnes povede.
Pohrajme si chvíli a počkáme na maminku.
- Hra prosociální – poznáváme své emoce – Povídání s méďou (plyšový), jak se méďa dnes cítí a jak se cítí děti.
REALIZACE – mladší děti neuměly říct, jak se cítí, starší děti ano, ale bylo to pro ně těžké vyjádřit se. Většina dětí se opakovala, co řekli jejich vrstevníci. Jediný Váša řekl, že je smutný, protože ho táta zlobí. Odůvodnil to.
- Hra prosociální – hra založena na motivaci náhodou – Méďa nás naučí novou hru – „Cesta“ – Každé dítě mělo svoje medvědí doupě, mělo si najít cestu ke kamarádovi nebo k někomu, ke komu chtějí (z kamínků a kaštanů). Pak jsme si říkaly, proč ta cesta k tomu kamarádovi.
REALIZACE – Hra děti bavila, ale neuměly vysvětlit, proč zrovna cesta k tomu kamarádovi, pouze řekly, že je to kamarád. Vybíraly si více cest ke kamarádům. Byla situace, kdy se holčička ptala: Proč jsi neudělal cestu ke mně? Objala ji a řekla, že je také kamarádka, ale nemá kaštany.
- Výtvarná činnost – šablona medvěda

- Hra s tělesným kontaktem – Medvědí tanec (příloha) houpavý krok dva kroky vpřed a dva vzad, pak se houpavým krokem otočí a převalí.

„Když medvědi, když medvědi, když medvědi tancují,

tak bačkory, tak bačkory, tak bačkory obují.“

REALIZACE – Děti velice pěkně tancovaly ve dvojicích a bavilo je to. Byly ohleduplné a velice učenlivé. Nevyskytl se žádný problém. Překvapil mě jeden chlapec. Tancoval s holčičkou a byl velice zaujatý a udělal s ní otočku. A chtěl stále tancovat ve dvojicích.

- Při pobytu venku sesbíráme přírodniny a ve školce z nich vytvoříme různé obrazce, domečky pro zvířátka.
- Pracovní listy – Rychle do pelíšku.
- Zvuky zvířat – poslech a jejich poznání.
- Hra s tělesným kontaktem – Medvědí drbání – drbeme si kožíšky, navzájem sedíme v kruhu.

REALIZACE – Mají rády dotyky, takže jakákoliv hra, kde se můžou pohladit, je baví. Mladší děti se nechtěly zapojit. Mohly pozorovat starší děti.

Tematický celek – Podzimní skřítkové

- Ranní cvičení – válení sudů, skoky přes překážku, plazení, skákání na míči
  - Cvičíme s hudbou – tančíme jako víly, jako skřítkové lesa.
  - Hra – Podzim chodí po lese.
  - Hra na motivaci soutěží – Listová honička – *„Já jsem vítr, fiju fí, chytám listí do sítí. Až je chytím, budou mé. Fí....* (způsob hry – rybičky rybáři jedou)

REALIZACE – Děti byly velice ukřičené a plačtivé. Při hře si ubližovaly, urážely se. Musela jsem to ukončit.

- lezeme na strom jako malí skřítkové – žebřiny

Relaxace – poslech šumění potoku – ležíme na zádech a máme zavřené oči

Řízená činnost

- Kruh – Přišel skřítek podzimníček a venku se všechno změnilo. Co se venku změnilo? Barva podzimu. Básnička „Prší, prší, kapy, kap, voda cáká, cáky, cák. Prší, prší celý den, kdo se bojí, nesmí ven.“
- Výtvarná činnost – Obtisky listů na velký balicí papír, společná práce.
- Prosociální – učíme se spolupracovat – Skřítek podzimníček nám poradil, že když venku prší, můžeme si postavit střechu.

REALIZACE – hra, kterou děti chtějí hrát stále, spolupracovaly, občas se poštuchovaly, ale podařilo se

- Skřítek podzimníček nám zasypal celou zahrádku listím, tak ji zkusíme shrabat.

„Protřepeme ručičky, nachystáme hrabičky.

Hrabu, hrabu zahrádku, z listí dělám hromádku.

Kopec roste před očima, zahrádka si tiše dřímá.

Až přestane listí padat, protáhnu si pěkně záda.“

- Pohádka – „Skřítek podzimníček“.
- Písnička „Prší, prší, jen se leje“ – rytmičká – vytleskávání, dřívka, bubínky
...
- Hra „poznáváme své emoce a emoce druhých“ – skřítek podzimníček dneska přišel, že má strach a bojí se chodit do lesa, protože je tam tma. Také se bojíte, děti? A čeho se bojíte? Co to ten strach vlastně je? – můžeme namalovat s dětmi, píseň „Strašidýlko Emilek“ – POSLECH
REALIZACE – ze začátku nepochopily, co po nich chci, potom začaly samy, čeho se bojí a z čeho mají strach. Občas to člověka překvapí. Mají strach být samy, že se maminka nevrátí, z pavouků, bouřky. Na otázku, co je to strach, nevěděly odpověď.
- Pracovní listy – počet listů, vybarvit, povíme si, jaký je to list – lípa, dub, javor.
- „Telegraf“.

REALIZACE – nemají problém s doteky, právě naopak se jim to velice zamlouvá

Zima

- Dílčí cíle
  - Rozvoj pohybových schopností a zdokonalování dovedností v oblasti hrubé i jemné motoriky (koordinace a rozsahu pohybu, dýchání, koordinace ruky a oka apod.), ovládání pohybového aparátu a tělesných funkcí.
  - Rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivních (vnímání, naslouchání, porozumění) i produktivních (výslovnosti, vytváření pojmů, mluvního projevu, vyjadřování).
  - Rozvoj komunikativních dovedností (verbálních i neverbálních).

Tematický celek – Přijel bílý kůň

- Ranní cvičení
  - Cvičíme s krápníkem (bílá stuha).
  - hra na motivaci soutěží „Mrazík“ – Jeden je mrazík a koho se dotkne, ten zmrzne. Dítě, které je zmrzlé, zachrání objetí od kamaráda, který není zmrzlý.
REALIZACE – Děti tu hru milují. Všichni dodržují pravidla. Jenom dvěma holčičkám se nelíbí, když je mrazík zmrazí. Nafouknou se a už nehrají (4–5 let) Všimla jsem si, že to dělají u každé hry motivované soutěží, která má daná pravidla.
  - Běháme po prostoru jako koníci – poskoky – paní učitelka bouchne do bubínku a děti si musí sednout na zadeček, stojí na jedné noze, udělají dřep, lehnu si na záda ...
  - Hra na motivaci soutěží – děti dostanou bílý papír a zmačkají ho, zmačkané papíry položí na určené místo, děti rozdělíme do dvou skupin, rozdělujeme je čára, na signál začnou házet zmuchlané papíry na druhou stranu proti sobě a snaží se dostat co nejvíce sněhových koulí na druhou stranu.

REALIZACE – Některé děti neunesou prohru a hned se urazí a hrát už nechtějí. Menší děti měly problém zmačkat papír, starší děti jim pomohly.

- Chůze po špičkách a po patách.

Řízená činnost

- Kruh s dětmi – Podíváme se z okna a povíme si, jaké je venku počasí. Co se změnilo.

Máme rádi sních? Co můžeme dělat na sněhu, se sněhem, když je mráz (sporty)?

- Hra na motivaci závratí – Co musíme udělat, aby nám nebyla venku zima? Co si oblečeme? Jak se zahřejeme? - „rozděláme“ si oheň a zazpíváme si společně (paní učitelka na kytaru) „Mráz a sních“

REALIZACE – Děti věděly na otázky odpovědi. Oheň postavily z kostek. Všechny děti se zapojily především do zpěvu.

- Písnička – „Sněží“
- Báseň s pohybem – „*Sněžilo a sněžilo, až vůbec nic nebylo*“
- Hra prosociální – učíme se spolupráci – sněhové království – společná hra stavba z kostek – zámek (můžeme ho zahalit záclonou) – hra na motivaci náhodou – zámek je zamčený na zámek – zjišťujeme, že zámek není zámek – dáváme další příklady: koruna X koruna, kohoutek X kohoutek – dětem dáme předměty a samy zjišťují, jaký je rozdíl.

REALIZACE – Starší děti se hned zapojily. Ujaly se vedoucí role. Mladší děti spíše pozorovaly nebo poslouchaly starší děti, jestli nemají něco donést. Při rozlišování předmětu byly děti velice napjaté a zaujaté činností. Když je viděly před sebou, starší děti dokázaly říci rozdíly.

- Pracovní listy – vlevo, vpravo (PŘÍLOHA)
- Výtvarná činnost – tvorba sněhuláků – starší děti vystřihnou šablonu, mladší mají vystřiženou – slepení koulí, nalepíme knoflíky, mrkvičku, hrnec a oči
- Hra s tělesným kontaktem – Aby nám nebyla zima, tak se společně obejmeme

REALIZACE – všechny děti se objaly. Spíše některé nevěděly s kým. Tak jsme se společně objaly společně. Vypadaly jsme jako velké klubíčko.

- ✓ Pokusy s ledem

Tematický celek – S čerty nejsou žerty

- Ranní cvičení
  - Básnička s pohybem - „*Dupy, dupy, dupáníčko*“.

- Hra „Čerti lezou z komína“.
- Cvičíme s obručí na hudbu.
- *Hra na motivaci zápasem – Čerti musí překonat překážky, než se dostanou zpět do pekla – prolézt tunelem, přeskočit překážku, udělat sudy, přejít lavičku.*

REALIZACE – Děti byly šikovné, všechny překonaly. Mladším jsem případně pomohla.

- Hra s tělesným kontaktem – Čertovský tanec – ve dvojici –

„Kolíbala bába čerta na pařezu vrbovým.

Hajej, dadej, můj čertíku, však já na tě nepovím.“

REALIZACE – Děti neměly žádné zábrany. Byly klidné, nedohadovaly se. Každý si vzal kamaráda a tancovaly. Jenom Vašík nechtěl. Koukal, jak ostatní tancují.

Řízená činnost

- Hra poznáváme emoce – Elce pelce do pekelce a teď rovnou do pekelce – sedíme s dětmi v kruhu: Jak čert vypadá a co všechno má? Bojíte se, děti, čerta? Namalujeme si ho na tabuli – rozvoj mluvidel. Blblblbl, mitli, mitli už mě chytli, jak mám vylézt, když jsem v pytli.
- Asociační kruh – Co by to bylo, kdyby to nebylo koště?
- Pokud se chceme stát čerty a dostat se do pekla, musíme znát zaklínadlo.
„Hokus, pokus, filibus, proměnit v chlupatého čerta se zkus!“
- Co všechno dělají čerti v pekla – vyčistit kotel – *„nejlépe je čertům v pekle, když se válejí pěkně v teple“.*
  - hodina válení – *„nejlépe je čertům v pekle, když se válejí a při tom brblají.“*
Prolézají černým komínem – překonání strachu dětí – tmavý pytel.
- Hra na zvládání emocí – Čerti se také pěkně vztekají a zuří – cvičení pro uvolnění
„Řeřicha, ředkev, křen a tuřín, držte mě, držte, já dnes zuřím“
- Příслови – Šijí s námi všichni čerti – co to znamená?
- Výtvarná činnost – vytvoříme čertíky – čtvrtky, špejle, šablony.
- Poznáváme morální hodnoty – V jaké pohádce jste se setkaly s čertem? -
Přečteme pohádku „Čert a Káča“ – děti ji zkusí dokončit samy. Dáváme otázky.

- Hra na motivaci soutěží – židličková – Utíkej, Káčo, utíkej – děti myslely, že budou vypadávat, když zjistily, že si mohou na někoho sednout, byly nadšené a více je to bavilo.
- Jaká Káča byla a proč? Mluví ten, kdo má míček.
- Písnička s rytmicí – „Písnička pro čerta“ (PŘÍLOHA).
- Pracovní listy – Čert vyletěl z elektriky
  - dokresli čertovi řetěz.

5.4 Evaluace projektu

Děti byly velice zaujaté každou prosociální hrou i prací ve skupině. Byly učenlivé a pozorné. Všem naslouchaly. Samozřejmě první týdny byly pouze o seznamování a toleranci druhých, ale během dalšího měsíce se děti začaly projevat. Nechodily tolik žalovat nebo si říkat o pomoc. Říkaly druhým dětem, že to máme v domečku a že se to nedělá. Byla vidět práce dětí a spolupráce. Myslím si ale, že bychom se tomuto rozvoji měly věnovat déle. Malé děti (2–3 roky) tomu moc nerozumí a nevydrží dlouho udržet pozornost. Za určené 3 měsíce sice nebyly naplněny všechny cíle, které byly stanoveny, ale byl zřetelně znát pokrok a vidět byly spokojenější děti, a to bylo pro mne velice naplňující. Jednotlivé cíle se zdařilo naplnit v následujících oblastech:

1. Naučit se oslovovat své kamarády jménem – Starší děti se znaly už z předchozího školního roku, proto znaly svá jména. Nové a mladší děti se učily jména postupně pomocí her, které jsme hrály při ranních rituálech. Jako například „Jak se jmenuješ“. Zjištění, že děti neznají jména svých kamarádů jsem si povšimla při volné hře a při pobytu venku. Nevěděly, jak je mají oslovit a chodily pro pomoc k paní učitelce. Na opakování jmen se bude paní učitelka i nadále zaměřovat.

2. Naučit se rozeznat bezpečné a nebezpečné situace a jak se v nich zachovat – Bezpečné a nebezpečné situace poznají děti tehdy, pokud už je zažily nebo měly zkušenost. Učí se prožitky. Například, přecházíme přes přechod, až když se rozhlédneme. Při jízdě na kole máme přílbu a jezdíme při okraji silnice za doprovodu dospělého. Pokud, nastane nebezpečná situace, kterou neznají, většinou se zachovávají nesprávně, ale slovy umí správné chování vysvětlit. . Např. při pobytu venku našly děti sklo. Hned ho uchopily do ruky a odnesly paní učitelce. Při otázce: Co jste udělaly špatně? Věděly, že to nejdříve měly ohlásit paní učitelce a nebrat do ruky.

3.- Naučit se orientovat v životních situacích a hledat jejich řešení – Děti se nenaučily řešit situace, potřebují poradit a zpětnou vazbu od učitelky. Děti jsou velice citlivé. Každá změna je pro ně velice těžká. Rozchod rodičů a stěhování se do jiné obce vyvolaly u jednoho chlapce nechutenství k jídlu. Potřeboval čas a pochopení a po delší době začal být více klidný a opět měl chuť k jídlu.

4. Naučit se vzájemnou neubližující komunikace – Ten to cíl nebyl zcela naplněn. Děti si neuvědomovaly, že i slovy se dá ublížit. Především něco vyřkly z úst a ani samy tomu nerozuměly, co vlastně tím chtěly říci. Spíše to někde zaslechly. Děti se naučily omluvit se, hned jak si to uvědomily, jak ublížily. Ubližující komunikace většinou byla při volné hře a pobytu venku, kdy děti měly větší prostor k samostatnosti. Dvě dívky si spolu hrály a jedna se chtěla k nim přidat. Jedna z dívek řekla, že nechce, protože je ošklivá. Dívce, které to bylo řečeno, spustila slzy a vypadala velice citově ublíženě. Poté, když ta dívka, co jí to řekla, uviděla, že pláče. Omluvila se a vzala ji do společné hry.

5. Naučit se být empatičtí a pomáhat si (prostřednictvím prosociálních her a vzoru) – Děti začaly stále častěji projevovat empatii vůči vrstevníkům. Především když viděly, že je někdo smutný, tak se ho ptaly, co se stalo a snažily se ho zapojit do společné hry. V šatnách před pobytem venku starší děti začaly pomáhat mladším dětem s oblékáním. Naučily se si pomáhat při hrách. Když někomu z malých dětí nešel postavit komín starší kamarád pomohl.

6. Naučit se chovat k sobě ohleduplně (při hrách, pohybových činnostech...) - Všechny děti, pokud byla hra řízena paní učitelkou snažily se býti ohleduplné. Postupem času se ohleduplnost u nich začala více rozvíjet i při ranní hře a pobytu venku. Pozorujeme snahu se navzájem respektovat.

7. Naučit se poznávat morální hodnoty – Naučily se poděkovat a poprosit. Při pobytu venku pozdravit. Tento cíl nebyl více naplněn, ale i tak si myslím, že děti udělaly velký pokrok

8. Naučit se ovládat své emoce a poznávat emoce druhých – Děti velice dobře rozeznaly emoce své i druhých dětí. Poznaly, když byl někdo smutný nebo naštvaný. Ovládat emoce jsme se snažili pomocí relaxace za poslechu hudby, naším heslem se stalo: Nesmí to bolet! Samozřejmě je to na delší čas. Některé děti jdou do školy a své emoce nezvládají.

9. Naučit se spolupracovat s vrstevníky – Starší děti neměly problém spolupracovat s ostatními dětmi. Naopak je to velice těšilo a spolupracovaly rády. Mladší se většinou přidaly. Pouze jeden chlapec (předškolák) nechtěl s nikým spolupracovat při jakékoliv řízené činnosti. Pouze pokud to byla hra z jeho vlastní iniciativy, mohli se k němu přidat vrstevníci.

Při evaluaci cílů jsem si uvědomila, že jsem je naformuloval v prakticky nesplnitelné podobě, v dokonavém tvaru. Prakticky všechny cíle, snad kromě prvního – znát jména kamarádů, jsou během na dlouhou trať. Během na celý život. I my dospělí máme problém se správně zachovat v situacích, které neznáme, stále se učíme spolupracovat, neubližovat druhým slovy, být empatičtí, pomáhat druhým atd. Věřím ale tomu, že děti i nás učitelky na této cestě náš projekt alespoň o kousek posunul.

ZÁVĚR

Projekt, který jsem v mateřské škole realizovala, zanechal za sebou některé stopy, které bych chtěla v závěru zmínit. Pro děti jsou to především hry, které ve třídě s námi zůstaly a děti se jich dožadují i nadále.

Hry, které chtějí nejčastěji děti hrát, jsou hry s kontaktem, kdy se společně obejmou, chytí se druhého (například při tanci) a cítí to, že je má někdo rád a že patří mezi nás.

Proto když se děti necítí dobře, nebo je jim smutno, hrajeme hru „MAGNET“, kde se objímáme a zpíváme si.

Další hry, které děti bavily a zaujaly je, byly hry kooperativní, ve kterých mohly vytvořit něco společně. Nejčastěji hrajeme prosociální hru „STŘECHA“, kdy děti společně pomocí svého těla postaví střechu.

Nejtěžší pro ně byly hry emocionální, kdy měly vyjádřit, jak se cítí a proč se tak cítí, přes to je chtějí znova opakovat

Pro mne jsou přínosem nové poznatky o prosociálním chování. Získala jsem nové hry do mého zásobníku. Začala jsem používat při mé práci v mateřské škole více prosociální hry a uvědomila jsem si jejich přínos pro zklidnění třídy a tvorbu pozitivní atmosféry ve třídě. Více jsem se snažila využívat práci ve skupinách. Viděla jsem pokrok u dětí, a to mě motivovalo k dalšímu seberozvoji v této oblasti.

Do naší mateřské školy moje práce vnesla více spolupráce a pochopení.

Tato práce by mohla být inspirací pro další učitelky, které by měly chuť pracovat na svém seberozvoji a zabývat se rozvojem prosociálního chování u dětí. Ale také by mohla pomoci těm učitelkám, které mají potřebu vylepšit vztahy mezi dětmi a klima ve třídě mateřské školy.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- HERMAN, Marek, 2008. *Najděte si svého manžana: --co jste vždycky chtěli vědět o psychologii, ale ve škole vám to neřekli. 2.*, přeprac. vyd. Olomouc: Hanex. ISBN 978-80-7409-023-3.
- KOPŘIVA, Pavel, 2008. *Respektovat a být respektován. 3. vyd.* Kroměříž: Spirála. ISBN 9788090403000.
- KOŤÁTKOVÁ, Soňa, 2009. *Dítě a mateřská škola.* Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4435-3.
- MERTIN, Václav a Ilona GILERNOVÁ, 2015. *Psychologie pro učitelky mateřské školy.* Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0977-5
- MLČÁK, Zdeněk a Helena ZÁŠKODNÁ, 2009. *Teoretické aspekty empatie: Osobnostní aspekty prosociálního chování a empatie.* Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-306-6.
- MLČÁK, Zdeněk, 2010. *Prosociální chování v kontextu dispozičních aspektů osobnosti.* Repronis. ISBN 978-80-7368-857-8.
- NAKONEČNÝ, Milan, 2009. *Sociální psychologie.* Praha: Academia. ISBN 978-80-200-1679-9.
- OPRAVILOVÁ, Eva, 2016. *Předškolní pedagogika.* Pardubice: Grada. ISBN 978-80-271-90086-7
- PREKOP, Jirina, 2004. *Empatie: vcítění v každodenním životě.* Praha: Grada. ISBN 978-80-247-0672-6.
- SHAPIRO, Lawrence E., 2004. *Emoční inteligence dítěte a její rozvoj. 2. vyd.* Přeložila Hana KAŠPAROVSKÁ. Praha: Portál. ISBN 807178964X.
- SVOBODOVÁ, Eva, 2010. *Prosociální činnosti v předškolním vzdělávání.* Praha: Raabe. ISBN 978-80-86307-39-8.
- ŠVEJDOVÁ, Hanka, 2012. *Obletět svět přál bych si hned.* Praha: Raabe. ISBN 978-80-87553-46-6.
- VÁGNEROVÁ, Marie, 1999. *Vývojová psychologie.* Praha: Portál. ISBN 978-80-7178-308-4.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2005. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-0841-9.

ZÁŠKODNÁ, Helena, Alina Kubicová a Zdeněk MLČÁK, 2009. *Prosociální chování a jeho rozvíjení u pomáhajících profesí*. Ostrava: Algoritmus. ISBN 978-80-902491-1-0.